

Meerjarenprogramma 2019-2023 Boerderijstichting Fryslân

I. Inleiding

De laatste decennia is als gevolg van schaalvergroting en modernisering het gebruik van de oorspronkelijke boerderijen onder druk komen te staan. Als bedrijfsgebouwen zijn ze vrijwel ongeschikt met als gevolg dat ze bedrijfsmatig gezien overbodig zijn geworden. Daar komt bij dat het onderhoud van de veelal grote gebouwen erg duur is. Toch is behoud van deze zo fraai in het landschap gelegen karakteristieke panden van groot belang.

Sedert de oprichting van de Boerderijstichting Fryslân, bijna 35 jaar geleden, heeft de boerderijstichting met wisselend succes aandacht gevraagd voor instandhouding van deze “kathedralen” op ons Friese platteland. Met name de laatste jaren is herbestemming door nieuwe functies het belangrijkste item.

Om zowel het voortbestaan van de boerderijen in Fryslân, als de Boerderijstichting Fryslân zelf te kunnen waarborgen, hebben wij gemeend een meerjarenplan op te stellen. Ons voornemen is, door tweejaarlijkse aanpassing, te komen tot een voortschrijdend meerjarenprogramma waarin vanuit onze doelstelling en onze voornemens wederom voor een periode van vijf jaar zijn vastgelegd. Hierin is voor zover mogelijk ook de financiering van de projecten aangegeven. Belangrijk detail is dat de stichting in deze programmaperiode zijn 35 jarig bestaan viert. Middels dit document kunnen we onze visie helder en een financiële begroting voor de langere termijn maken.

In dit programma zal aandacht worden besteed aan de doelen van de stichting, aan reeds afgeronde en ook lopende en toekomstige projecten en daarnaast aan de financiële consequenties van deze projecten.

II. Doelstelling van de stichting

Bevordering van kennis en behoud van het Fries cultureel agrarisch erfgoed en daarmee de karakteristieke verschijningsvorm van de bouwkunst op het platteland van Fryslân. Speciale aandacht verdienen de interieurs, de bijgebouwen en het erf.

III. Bestuur

Het stichtingsbestuur bestaat geheel uit vrijwilligers met veel vakkennis op het gebied van bouwtechniek, bouwkunst, bouwgeschiedenis en archeologie. Momenteel bestaat het bestuur uit acht personen, die zich belangeloos inzetten voor de stichting. Vergaderd wordt in het Monumintenhûs te Leeuwarden, alwaar ook het archief van de stichting zich bevindt, dan wel in het Fries Landbouwmuseum, tevens te Leeuwarden.

IV. Belangrijkste activiteiten van de stichting

De Boerderijstichting heeft de volgende kernactiviteiten:

- Het organiseren van lezingen en excursies;
- Het verzorgen van publicaties over of gerelateerd aan boerderijen, bijgebouwen en boerenerven. Dit in de vorm van digitale nieuwsbrieven en jaarlijks een papieren nieuwsbrief;
- Het bieden van een overlegplatform voor eigenaren/gebruikers van het agrarisch erfgoed, overheden en instanties voor monumentenzorg;
- Het adviseren met verwijfsfunctie van onze donateurs, op hoofdlijnen bij onderhoud, restauraties en herbesteding. Desgevraagd worden ook overheden van advies gediend over zaken die ons taakveld betreffen;
- Het ondersteunen en begeleiden van onderzoekstrajecten op het terrein van cultuurhistorie, bouwdatering en archeologie;
- Het uitvoeren van inventarisaties voor het in kaart brengen van het boerderijenbestand in de provincie Fryslân;
- Het (doen) documenteren en/of vastleggen van bestaande toestand historisch waardevolle boerdijen die op de nominatie staan te worden gesloopt;
- Het schrijven van boekwerken of documentatie door bestuursleden, danwel het meewerken aan door derden te schrijven boekwerken of documentatie;
- Het deelnemen aan platforms als PMF (Platform Monumentenorganisaties Fryslân) en de landelijke koepel AEN (Agrarisch Erfgoed Nederland, onder meer contactpunt voor RCE).

Een aantal activiteiten wordt in samenwerking met een aantal gerelateerde organisaties uitgevoerd, waaronder Het Fries landbouw Museum, de AFRON (Agrarisch Friesland Oud en Nieuw, primair gericht op historisch boerengereedschap en - bedrijfstechieken). Verder wordt samengewerkt met boerderijstichtingen in de andere noordelijke provincies.

V. Activiteiten en kosten

In deze paragraaf worden de belangrijkste jaarlijks terugkerende activiteiten en de kosten ervan geschetst, alsmede de inkomsten zoals die gebruikelijk worden gerealiseerd.

1) <i>Jaarlijks terugkerende kosten</i>	
1. Thema-avond in maart/april, kosten accommodatie/sprekers	€ 500,-
2. Excursie langs boerderijen, alleen administratie/porto's etc.	€ 300,-
3. Nieuwsbrief 1 x jaar	€ 2.500,-
4. Websitebeheer, met ondersteuning vanuit Steunpunt	€ 300,-
5. Digitale nieuwsbrief 4x per jaar	€ 300,-
6. Samenwerking met AEN (contributie € 300,-) + tweevergaderingen per jaar, reiskosten	€ 650,-
7. Contacten stichtingen buurprovincies met name Groningen	€ 200,-
8. contacten AFRON / FLM, o.a. gezamenlijke activiteiten, lezingen en nieuwsbrief	€ 200,-
9. visitaties en advies boerderijen, onkosten	€ 250,-
<u>Totaal</u>	<u>€ 5.200,-</u>

2) *Inkomsten*

De jaarlijks kosten bedragen +/- €5.200,-, zoals in voorgenoemd schema weergegeven. Deze 'vaste kosten' worden grotendeels gedekt uit de eigen inkomsten, opgebracht door +/- 200 donateurs. Zij doen jaarlijks een donatie, waarmee een redelijk bedrag bij elkaar wordt gebracht.

Uitvoering van projecten kan alleen met bijdragen van overheden en fondsen. Deze bestaat uit een via het Steunpunt Monumentenzorg te ontvangen bijdrage van de provincie Fryslân. Voor een nieuwe termijn van vijf jaar kan de Stichting jaarlijks beschikken over een subsidie (activiteitenbudget) van de provincie groot +/- € 6.200,-.

Sinds kort is de Boerderijenstichting in de gelukkige omstandigheid dat kan worden beschikt over een legaat, alleen te benutten voor specifieke projecten. In de projectenlijst komen een aantal daarvan voor in aanmerking. Ons voornemens is daar jaarlijks een bedrag uit te besteden voor (mede)financiering van projecten waarvoor in mindere maten middelen uit fondsen beschikbaar komen.

Zoals vermeld gebeurt het werk dat de Boerderijenstichting doet, op vrijwillige basis door de bestuursleden. Daarnaast kan beperkt de hulp van het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân worden ingeroepen voor enkele specifieke werkzaamheden, zoals het formuleren van projectvoorstellen. Ook kan gebruik worden gemaakt van de vergaderaccommodatie in het Monumintehûs, waar ook het archief is ondergebracht.

3) *Eerder gerealiseerde activiteiten*

De laatste jaren zijn diverse projecten gerealiseerd, waaronder:

- het Fries Boerderijenboek;
- een jubileumuitgave over staten, poarten en pleatsen;
- Nieuwsbrieven met bijzondere thema's als koetshuizen, tuinhuisen, etc;
- Daarnaast zijn we betrokken bij projecten in samenwerking met andere partijen zoals het Zodenhuisproject en de Glazen poterbewaarplaatsen in Fryslân;
- organiseren van theaterstuk 'Boerderij in de Buurt' in het kader van LF2018.

Voor de komende periode staat verder uitwerking van een aantal activiteiten en projecten op het programma alsmede enkele nieuwe projecten, deels in samenwerking met andere vooral op de agrarische cultuurhistorie gerichte organisaties.

VI. Meerjaren projectenoverzicht

In de periode vanaf 2018 zijn een aantal projecten in gang gezet en is in de vorm van een wervende toneelcensie een actieve culturele bijdrage geleverd in het kader van de Kulturele Haadstêd 2018.

Tot en met 2023 bestaat het programma uit reeds in gang gezette projecten en enkele nieuwe onderwerpen. Belangrijk daarin is de vroegtijdige uitwerking van plannen voor het lustrumjaar in 2020.

De Boerderijenstichting vindt het van belang om onderzoek te doen naar bestaande boerderijen, ondermeer in de vorm van dendrochronologisch onderzoek, om zo waardevolle informatie hieromtrent vast te leggen. Daarnaast worden we geconfronteerd met waardevolle panden, die om welke reden dan ook moeten worden gesloopt.

Een financieel overzicht van de geplande activiteiten, alsmede een toelichting hierop, wordt in het navolgende geschetst. Het betreft hier slechts de eenmalige projecten, en niet de doorlopende activiteiten. Deze zijn hiervoor reeds geschetst.

1) Begroting activiteiten

Nr.	Project	Totale kosten	2019	2020	2021	2022	2023	Uit legaat	Fondsen bijdrage
1	Boek Gelede en boek Amerikaanse boerderijen	27	1	10	1	15		10	17
2	Alg. inventarisatie boerderijen Fryslân	12,5		2,5	2,5	2,5	5	7,5	5*
3	Gezamenlijke papieren nieuwsbrief	p.m.	-	-	-	-	-		
4	Inventarisatie stadsboerderijen	7		1	1	5		2	5*
5	Jubileum 35 jaar Boerderijenstichting	12	2	10				6	6
6	Boerderij en archeologie	2		1	1				2*
7	Boerderij interieurs	3		1	2			2	1
8	Boekwerk bijgebouwen	10		10				5	5
	Totale kosten	73,5	3	35,5	7,5	22,5	5	32,5	41

Getallen x 1000

* uit activiteitenbudget, zie paragraaf V.2.

2) Korte toelichting op de projecten

1. Inventarisatie gelede en Amerikaanse boerderijen

De afgelopen jaren heeft de Boerderijenstichting gewerkt aan een inventarisatie van de gelede en de Amerikaanse boerderijen. Per slot van rekening vormen zij een belangrijk onderdeel van de agrarische geschiedenis van deze provincie. Hun afwijkende vorm en bouwtrant maken hen tot interessante onderdelen van de historische boerderijen in Fryslân. De gelede boerderij en de boerderij van het Amerikaanse type deden in de periode 1905-1940 hun intrede in Fryslân. In dit project wordt achtergrondinformatie omtrent de bouw van deze boerderijtypen samengebracht uit publicaties, interviews met eigenaren/gebruikers en onderzoek ter plaatse van de betreffende boerderij en door archiefonderzoek. Er is geïnventariseerd welke voorbeelden van dit type boerderijen nog bestaan of welke in Fryslân verdwenen zijn.

Gezien de uitgebreidheid van dit project, dat uitgevoerd wordt door onze bestuursleden Jacob van der Vaart en Hans de Haan, worden de twee onderdelen, gelede boerderij en Amerikaanse boerderij gesplitst.

Omdat de Amerikaanse boerderijen een betrekkelijk klein en overzichtelijk geheel vormen, zestien stuks, is gekozen deze boerderijen met voorrang te onderzoeken en uit te werken tot een boek, dat eind september 2020 verschijnt. Dat past mooi in het jubileumjaar van de Boerderijstichting Fryslân.

In 2022 volgt de publicatie over de gelede boerderijen. Alle personen die als eigenaar of bewoner, of als toeleverancier van archiefstukken bij dit onderzoek betrokken zijn, worden door middel van een driemaandelijks nieuwsbrief op de hoogte gehouden van de voortgang van het onderzoek. In de bijlage vindt u het meest recente rapport omtrent dit project. De jaarlijkse excursies zullen in 2020 en 2022 in het teken staan van respectievelijk de Amerikaanse boerderij en de gelede boerderij.

2. Algemene inventarisatie boerderijenbestand in Fryslân

Uit te voeren naar analogie van vergelijkbare projecten in Nederland. Enkele provincies hebben een systematiek daarvoor ontwikkeld en de inventarisaties inmiddels afgerond. Hiervoor ondermeer een beroep te doen op RUG-studenten. Doel is, vergelijkbaar met andere provincies, te komen tot een databank waarin niet alleen de kerngegevens van de objecten staan. Ook wordt aansluiting gezocht bij de gegevens van de Stichting Interieurs in Fryslân die reeds vergevorderd is met haar breed opgezet onderzoek naar waardevolle interieurs in historische panden in de diverse gemeenten.

3. Gezamenlijke nieuwsbrief agrarisch erfgoed

Eind 2017 is een eerste proef gedaan met als doel het gezamenlijk in ieder geval 1x per jaar uitgeven van een nieuwsbrief. Hierbij zijn betrokken: het Fries Landbouwmuseum en de AFRON.

De opzet was zodanig gekozen dat bij gelijke inhoud elk een eigen voorblad had, in oplages ter grootte van de donateurs van de betreffende stichting. Omdat het resultaat niet optimaal was is besloten tot een tweede opzet waarbij gekozen is voor enkel een aantal informatieve pagina's in het oorspronkelijke FLM blad "Mededelingen en berichten / Nieuwsblad van het Fries Landbouwmuseum". Hiermee bereiken we een groter aantal lezers en creëren we meer aandacht voor onze stichting. Het doel is tweërlei: kostenbesparing en het bieden van bredere nieuwsgaring.

De digitale nieuwsbrieven en onze eigen papieren nieuwsbrieven blijven onveranderd verschijnen.

4. Inventarisatie Stadsboerderijen in Fryslân

Er zijn in de Friese steden nog veel herkenbare elementen en soms nog complete zeer interessante stadsboerderijen. Hier is nauwelijks onderzoek naar gedaan, reden waarom we voornemens zijn deze te inventariseren en te publiceren. We willen dit realiseren met behulp van de RUG, AFRON, het FLM en zo mogelijk met lokale historische verenigingen

5. Project(en) in het kader van 35 jaar Boerderijstichting

In 2020 viert de stichting haar 35 jarig jubileum. Dit willen we niet ongemerkt voorbij laten gaan. We bezinnen ons op één of meerdere projecten met een groot positief effect op onze Friese samenleving. Hier willen we ook boerderij-eigenaren bij betrekken die bereid zijn een aandeel te willen leveren. Er zijn een aantal ideeën, waaronder:

- Een specifiek op het gekozen thema inleidende thema-avond
- Een bijzondere excursie
- Een receptie met een bekende spreker over een voor dit jaar veel aandacht vragend onderwerp
- Een jubileumboekje of -brochure
- Een kleurwedstrijd
- Een eenmalige verkiezing van de boerderij van het jaar 2020, op basis van voor dit jaar specifieke criteria

Media zullen we benaderen hierin een rol te willen vervullen.

6. Boerderij en archeologie

Het onderzoek naar middeleeuwse en post-middeleeuwse resten is momenteel vooral ingebed in de Malta archeologie. Daarmee ligt het veldwerk, de uitwerking en rapportage voornamelijk bij archeologische bedrijven, al dan niet in samenwerking met de in het gebied aanwezige stadsarcheologen, universiteiten of de RACM. De laatste decennia is het aantal ruimtelijke ingrepen in het nog onbebouwde landschap sterk toegenomen en hiermee heeft het onderzoek een vlucht genomen, maar ook een enorme versnippering van kennistoename.

In Friesland gaat het hierbij enerzijds om archeologisch onderzoek binnen grote infrastructurele projecten, zoals de Centrale As, de recent aangelegde rondwegen bij Leeuwarden, archeologisch onderzoek in terpzolen, de verbreding van enkele snelwegen en de stadsuitbreidingen. Bij dit laatste gaat het vooral om archeologisch veldwerk in het kader van talloze middelgrote en kleine uit- en inbreidingsplannen rond bestaande woonkernen.

De werkzaamheden van de verschillende partijen heeft tot een verbreding en verdieping van onze kennis over de landschapsgenese en bewoningsgeschiedenis van het gebied geleid. Opvallend genoeg heeft dit echter nog niet geleid tot projecten in het kader van 'de oogst van Malta'.

In toenemende mate wordt bij het moderne archeologische onderzoek uitgegaan van een meer cultuurhistoriebrede benadering, waarbij zowel wordt geput uit kennis vanuit de historische disciplines, zoals middeleeuwse geschiedenis, historische geografie, naamkunde en genealogie, als uit de bouwhistorie en de aardwetenschappen, waaronder geologie, fysische-geografie en paleo-ecologie.

Helaas staat deze ontwikkeling nog in de kinderschoenen. Hierdoor ontbreekt het nog grotendeels aan meer synthetiserend onderzoek.

Ook in Friesland is het interessant om bij grondverzet telkens bij toeval te constateren dat verlaten boerenerven in de bodem nog talrijke sporen van bebouwing uit eeuwen terug bevatten.

Voor zover het gaat om de voorloper van de Friese boerderij zijn deze projecten voor ons interessant en zullen we trachten deze projecten te ondersteunen.

7. Boerderijinterieurs

De Stichting Historische Interieurs is provinciebreed bezig alle nog van waarde zijnde interieurs in woningen en andere historisch waardevolle panden etc. te inventariseren. Zij heeft dit in een aantal gemeenten reeds voltooid. Een groot aantal daarvan betreft ons oude(re) boerderijenbestand. Ons voorstel is hier een speciale thema-avond aan te wijden en een op boerderijen afgestemde brochure of boekwerkje, dit in samenwerking met de betreffende stichting.

8. Boekwerk over ons culturele erfgoed op het boerenhiem

Bij veel historische boerderijen staan kleinere gebouwen zoals koetshuizen, stallen, stookhokken, schuren en varkenshokken die voorheen een onderdeel vormden van het boerenbedrijf. Hoewel deze bijgebouwen uit cultuurhistorisch oogpunt zeer waardevol zijn, zijn ze meestal van bescherming uitgesloten. Ook als de boerderij een rijks- of gemeentelijk monument is. Dat betekent dat ze vogelvrij zijn. Door functieverlies en gebrek aan onderhoud raakt dit erfgoed in verval en verdwijnt het uiteindelijk.

Ons bestuurslid Rudolf Wielinga heeft in de loop der jaren een schat aan gegevens verzameld die een goed beeld geven van het boeren erf zoals dat in het verleden heeft gefunctioneerd. Samen met bestuurslid Wiebe Hoekstra zijn zij de laatste twee jaar regelmatig op pad geweest om deze gegevens verder aan te vullen en te documenteren.

De Boerderijenstichting Fryslân wil door middel van een publicatie in boekvorm omtrent het culturele erfgoed op het boerenhiem aandacht vragen bij eigenaren, het publiek en overheden voor dit fenomeen. Hopelijk kan daarmee worden voorkomen dat in de toekomst nog meer van deze juweeltjes gaan verdwijnen. Het boek laat zien welke grote rijkdom wij hier op het platteland nog bezitten.

VII. Ter afsluiting

Het meerjarenprogramma biedt een stevige inspanningsverplichting. We proberen met ons programma een breed publiek te bereiken in ons streven het behoud het cultuurhistorisch waardevolle boerderijenbestand onder de aandacht te brengen. Daarnaast willen we meer donateurs betrekken bij ons werk, bijvoorbeeld door hen te vragen detailonderzoekjes voor ons te willen uitvoeren. Ook zullen we acties ondernemen ons donateurenbestand te vergroten.

Het meerjarenprogramma geeft een beeld van de te verwachten kosten over de periode van de komende vijf jaren van de Boerderijenstichting Fryslân.

Piet Vellinga

Voorzitter Boerderijenstichting Fryslân

November 2019